

SUG'URTA KOMPANIYALARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINING MOHIYATI VA NAZARIY ASOSLARI

Haqberdiyev Bekzod Uktamovich

PhD., Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Masofaviy va 2-oliy ta'lim fakulteti dekani

ORCID: 0009-0003-4580-4520

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14603126>

Globallashuv jarayonida sug'urta bozorining innovatsion rivojlanishi jadal o'zgarishlar qamrovida kechayotganligi mazkur institut faoliyatini nazariy-amaliy tadqiq etish dolzarb ekanligini anglatadi. Sug'urta bozori har qanday mamlakat iqtisodiyotining asosiy segmenti hisoblanadi hamda bevosita uning ravnaqiga ham xizmat qiladi. Demak, sug'urta faoliyati o'ziga xos tarzda shakllangan va keng qo'llanilayotgan ijtimoiy hodisa bo'lib, barqarorlik omili sanaladi. Mamlakat sug'urta bozori rivojini prognozlash o'z navbatida, biznes subyektlari va aholi manfaatlari himoyasini kafolatli darajada ta'minlash instituti sifatida sug'urta faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlarini tadqiq etish zaruratini keltirib chiqardi.

T.A.Fyodorovanning fikricha: "Investitsiya faoliyatining natijasi sug'urta kompaniyasining foydasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga sug'urtaning ba'zi bir turlari bo'yicha investitsiyadan olingan foyda zararni qoplashga kerak bo'lgan sug'urta zaxiralari uchun to'ldirish manbai bo'lishi mumkin" [1].

Sug'urta tashkilotlarining moliyaviy resurslarini joylashtirish faoliyati yuqori risk darajasiga ega bo'lgan sohalaridan biri hisoblanadi. Rossiyalik tadqiqotchi I.T.Balabanova riskka shunday ta'rif beradi: "risk - yo'qotishlar xavfining mavjudligidan kelib chiqib omadga ishongan holdagi harakatdir" [2].

Taniqli rossiyalik olim N.B. Grishenkoning quyidagi so'zlarini keltirish joizdir: "Sug'urta hozirgi zamon iqtisodiy voqeligining mustaqil va o'ziga xos sohasi bo'lib, uning paydo bo'lish, amal qilish va rivojlanish prinsiplari iqtisodiy nazariyalar va qarashlarda o'z aksini topadi" [3].

Rossiyalik tadqiqotchi T.A. Merebashvili o'z tadqiqotlarida quyidagi xulosaga keladi: "sug'urtada tijorat va o'zaro yordam tushunchalarining uyg'unlashuvi shunday xulosa qilishga imkon beradi, ya'ni o'z tabiatiga ko'ra tijoratga asoslangan sug'urta bir vaqtning o'zida o'zaro yordam xususiyatiga ega bo'lishi va o'zaro sug'urta bir vaqtning o'zida tijorat xususiyatlarini ham o'zida mujassamlashtirishi kerak, aks holda, u sug'urta emas" [4].

K.R. Makkonell va S.L. Bryularning ta'rifiga ko'ra sug'urta bozori – bu sug'urta qildiruvchi va sug'urtalovchining sug'urta xizmatlari bilan bog'liq qiziqishlarini birlashtiruvchi iqtisodiy mexanizmdir [5].

Xorij olimi M.G. Jigasning tadqiqotlarida "Sug'urta portfeli – bu ma'lum bir sug'urta summasi bilan tavsiflanadigan sug'urta shartnomalarining to'plamidir. Aslida esa u sug'urta kompaniyasining sug'urtalanuvchilar oldidagi majburiyatidir. Barqaror sug'urta portfelini yaratish sug'urta kompaniyasining muhim maqsadlaridan biridir. Qabul qilingan sug'urta shartnomalari bo'yicha sug'urta kompaniyasining javobgarlik darajasi uning moliyaviy imkoniyatlariga mos kelishi kerak. Sug'urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini ta'minlash uchun ko'p miqdordagi sug'urta shartnomalari va past darajadagi javagobgarlik bilan sug'urta portfelini shakllantirish tavsiya etiladi [6].

Vasilev G. V. ning fikricha, odamlar hayotdagi barcha baxtsiz hodisalar bilan uchrashish uchun birlashdilar, iqtisodiy tisdodiy zarar yetkazilganda do'stona o'zaro yordam uchun mulk emas, balki iqtisodiy shaxs yordam berdi" [7].

N.G.Ishenko Sug'urta va qayta sug'urta vositachilari – sug'urta agentlari va sug'urta brokerlari faoliyatni faoliyatni nazorat qilish Yevropa Ittifoqi sug'urta huquqida alohida o'rin tudadi. Sug'urta vositachilari bir tomondan sug'urta xizmatlarining oxirgi iste'molchilari – sug'urtalanuvchilar bilan sug'urta munosabatlariga kirishadilar, ikkinchi tomondan esa ular sug'urta qoplamalarini to'lash majburiyatlarini olmaydi va javobgarlik olib bormaydi [8].

Mahalliy olim I.X. Abduraxmonov o'z tadqiqotlarida sug'urta portfelini shakllantirishning maummolari, sug'urta mukofotlarini shakllantirish, ularni ko'paytirishda sohaga yangi texnologiyalarni joriy etish, tizimda yuz berayotgan o'zgarishlar, raqobatning yangi shakllari, sug'urta portfelini ko'paytirish bo'yicha o'z qarashlarini bayon etgan [9].

Taniqli olim R.T. Yuldashev esa sug'urta bozoriga quyidagicha ta'rif bergan: sug'urta bozori - bu sug'urta himoyasiga bo'lgan jamiyat ehtiyojlarini qondirish jarayonida sug'urta qoplamasini sotib olish va sotish bo'yicha yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar tizimidir [10].

Har qanday iqtisodiyotining asosi uning barqaror rivojlanishiga bog'liq bo'ladi. Bunday holatda sug'urta institutlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda sug'urta kompaniyalarining o'z barqarorliklarini ta'minlash yanada muhimdir. Sug'urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri bu sug'urta portfelidir. Sug'urta portfeli mohiyatini tushunish va uning muvozanatlashgan shaklini ta'minlash bugungi kunda dolzarb bo'lib qolmoqda. Sug'urta portfeli sug'urta kompaniyasining butun faoliyati va uning moliyaviy barqarorligin belgilaydigan asosini tashkil etadi. Sug'urta portfeli deganda ma'lum hududda sug'urta qilingan obyektlarning haqiqiy soni yoki mavjud sug'urta shartnomalari tushuniladi. Sug'urta portfelining moliyaviy barqarorligi deganda qabul qilingan risklar va portfel rentabelligi o'rtasidagi doimiy balans tushuniladi. Sug'urta portfelining hajmi, sifati, tarkibi va dinamikasi sug'urta to'lovlarining kelib tushishi, sug'urta qoplamalari tebranishi, sug'urta summalar hajmining o'zgarishi sug'urta operatsiyalarining rentabelligini belgilaydi.

References:

1. Фёдорова Т.А.Страхование: Учебник. М.:Магистр "Инфра-М", 2009. С. 695.
2. Балабанова И.Т. Риск-менеджмент. Москва: Финансы и статистика, 1996. С.192
3. Грищенко Н.Б. Понятие страхового фонда в современной рыночной экономике. Страховое дело. 2012. №11.
4. Меребашвили Т.А. Правовые проблемы взаимного страхования ответственности судовладельцев. - СПб.: Издательский дом С. Петерб.гос.ун-та, 2014 г. С.17.
5. К.Р. МакКоннелл, С.Л. Брю. Развитие коммерческого страхования в постцентрализованной экономике: методология и практика. Диссертация на соискание Д.Э.Н. –Екатеринбург, 2017.
6. Жигас М.Г. (2009) Финансы страховых предприятий.-Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2009.-396 с.
7. Васильев Г. В. Закономерности формирования и развития отношений страхового

рынка: дис. – Чебоксары: [Чуваш. гос. ун-т им. ИН Ульянова], 2004.

8. Н.Г. Ищенко. Страхование право ес: система, источники, основные направления развития. Научный журнал: Евразийский юрид развития. Научный журнал: Евразийский юридический журнал ИСЧН: 2073-4506. № 4 (83) 2015 г. – С. 1-7.

9. Abduraxmonov, I.X. (2018). Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. O'quv qo'llanma. – T.: "Iqtisod-moliya" nashriyoti, 23-24.

10. Юлдашев Р. Т. Некоторые проблемы государственного регулирования страхования //Риск-менеджмент в экономике устойчивого развития. – 2015. – С. 9-10.

